

Opinnäytetyö (AMK)

Toimintaterapian koulutusohjelma

NTOIMS13

2016

Alina Salmi

YHTEISTYÖLLÄ KOHTI TOIMIVAA KOULUARKEA

– Kouluikäisen toimintaterapia -esite

Alina Salmi

YHTEISTYÖLLÄ KOHTI TOIMIVAA KOULUARKEA

– Kouluikäisen toimintaterapia -esite

Tämä toiminnallinen opinnäytetyö on kehittämistyö, jonka tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa esite opettajan ja toimintaterapeutin välisen yhteistyön tueksi. Toimeksiantajana on Pirkanmaalla sijaitseva Toimintaterapia Tammisto, joka tarjoaa lasten ja nuorten toimintaterapiapalveluita. Opinnäytetyön taustalla oli toimeksiantajan tarve kehittää yhteistyötä opettajien kanssa. Kehittämistyön tuotos on Kouluikäisen toimintaterapia -esite, jonka tarkoituksena on lisätä opettajien ymmärrystä toimintaterapiasta ja tehdä yhteistyöstä sujuvampaa.

Kouluikäisen toimintaterapia -esitteen sisältö perustuu kirjallisuuskatsaukseen kouluikäisen lapsen toimintaterapiasta, opettajien yksilöhaastatteluihin sekä toimintaterapeuttien fokusryhmähaastatteluun. Kirjallisuuskatsauksen avulla selvitettiin, mitä kouluikäisen lapsen toimintaterapia on. Kirjallisuuskatsauksesta saatuun tietoon pohjautuen tehtiin haastattelurunko opettajien teemahaastatteluun, jonka tarkoituksena oli selvittää, mitä opettajat tietävät toimintaterapiasta ja millaista tietoa he kokevat tarvitsevänsä. Kirjallisuuskatsauksen ja opettajien haastattelun tuloksia yhdistämällä muodostettiin käsitys siitä, millaista tietoa opettajat tarvitsevat toimintaterapiasta. Toimintaterapeuttien fokusryhmähaastattelussa selvitettiin, millaista tietoa toimintaterapeutit kokevat tarpeelliseksi antaa opettajille.

Tutkimuksellisten osioiden perusteella muodostettiin esitteen sisältö ja rakenne. Esite koostuu kolmesta sisältöalueesta: lyhyt kuvaus kouluikäisen toimintaterapiasta, toimintaterapian mahdollisuudet ja menetelmät sekä toimintaterapiaprosessi. Esite on suunniteltu siten, että sitä voi käyttää monipuolisesti toimintaterapeutin ja koulun välisessä yhteistyössä. Jatkossa olisi hyödyllistä selvittää esitteen käyttökokemuksia ja hyödynnettävyyttä käytännön työssä.

ASIASANAT:

Kouluikäisen toimintaterapia, koululainen, toimintaterapia, yhteistyö, kehittämistyö

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Occupational therapy

2016 | 32 pages

Instructor: Helena Tigerstedt

Alina Salmi

WORKING TOGETHER TOWARDS FUNCTIONAL SCHOOL DAYS

– Leaflet of Occupational therapy with school aged children

This bachelor's thesis is a development project for Toimintaterapia Tammisto, which provides occupational therapy services for children and youths. The objective of the thesis was to plan and create a leaflet to support collaboration between occupational therapists and teachers. The background for the thesis was the need of Toimintaterapia Tammisto to develop their collaboration with teachers. The output of the thesis is a leaflet of Occupational therapy with school aged children. Objectives of the leaflet are to increase teachers' understanding about occupational therapy and to improve collaboration.

Content of the leaflet is based on literature review, interviews of teachers and focus group interview of occupational therapists. The aim of the literature review was to define what occupational therapy with school aged children is. The findings of the literature review were utilized for creating a frame for interviewing teachers. The purpose of interviewing teachers was to find out what teachers know about occupational therapy and what kind of information they feel they would need. The findings of the literature review together with the results of the teacher interviews were used for defining what kind of information teachers would actually need regarding occupational therapy. With focus group interviews, the aim was to find out what kind of information occupational therapists think teachers would require.

The output of the research was used for creating and defining the content and the form of the leaflet. The leaflet contains three sections: short description of occupational therapy with school aged children, possibilities and methods of occupational therapy and occupational therapy process. The implementation aims to facilitate diverse use of the leaflet in collaboration between occupational therapists and schools. In future, it would be interesting to examine user experiences as well as usefulness of the leaflet in practice.

KEYWORDS:

School aged children, occupational therapy, collaboration, development project

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 TOIMEKSIANTO JA KEHITTÄMISTYÖPROSESSI	7
2.1 Toimeksiantajan tarpeesta kehittämistehtäväksi	7
2.2 Opinnäytetyöprosessi ja tutkimusmenetelmät	8
3 KIRJALLISUUSKATSAUS KOULUIKÄISEN LAPSEN TOIMINTATERAPIASTA	11
3.1 Kouluikäisen lapsen toimintaterapia	11
3.2 PEO-malli kouluikäisen lapsen toimintaterapiassa	13
4 OPETTAJIEN HAASTATTELUT	15
4.1 Haastattelujen käytännön toteutus ja analyysi	15
4.2 Haastattelujen tulokset	17
5 TOIMINTATERAPEUTTIIEN HAASTATTELU	19
5.1 Fokusryhmähaastattelun käytännön toteutus ja analyysi	19
5.2 Fokusryhmähaastattelun tulokset	21
6 KOULUIKÄISEN TOIMINTATERAPIA -ESITE	23
6.1 Lyhyt kuvaus kouluikäisen lapsen toimintaterapiasta	23
6.2 Toimintaterapian mahdollisuudet ja menetelmät	24
6.3 Prosessikuvaus kouluikäisen lapsen toimintaterapiasta	26
7 POHDINTA	28
LÄHTEET	31

KUVAT

Kuva 1. PEO-malli ja käytännön esimerkit toimintaterapian mahdollisuuksia ja menetelmiä havainnollistamassa (kuvankaappaus esitteestä).	25
Kuva 2. Toimintaterapiaprosessi (kuvankaappaus esitteestä).	26

KUVIOT

Kuvio 1. Opinnäytetyöprosessi.	10
Kuvio 2. PEO-malli (mukaillen Law ym. 1996, 15).	14

TAULUKOT

Taulukko 1. Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmät.	9
Taulukko 2. Esimerkkejä opettajien haastatteluaineiston pelkistämisestä.	17
Taulukko 3. Esimerkkejä haastatteluaineiston pelkistämisestä.	20
Taulukko 4. Esitteen sisältöalueet fokusryhmähaastattelun tuloksena.	21

1 JOHDANTO

Kouluikäisen lapsen toimintaterapian tavoitteena on mahdollistaa lapsen osallistuminen omaan arkeensa, kuten itsestä huolehtimiseen, oppimiseen, koulutehtävien tekemiseen ja ystävien kanssa leikkimiseen. Osallistumista pyritään mahdollistamaan ohjaamalla lasta kehittämään ja harjoittelemaan arjessa tarvittavia valmiuksia ja taitoja sekä muokkaamalla toimintaympäristöä ja toimintaa erilaisia menetelmiä ja keinoja käyttäen. Tärkeä osa toimintaterapiaa on yhteistyö lapsen arjessa läsnä olevien ihmisten kanssa. (Kela 2016, 24.) Kouluikäisen lapsen toimintaterapiassa yhteistyö toimintaterapeutin ja opettajan välillä korostuu, sillä kuntoutuksen tehtävänä on tukea koulussa tapahtuvaa oppimista, toimintaa ja itsenäistä selviytymistä (Kiviranta ym. 2015, 4).

Toimintaterapeutin ja opettajan välisellä yhteistyöllä on suuri merkitys kouluikäisen lapsen toimintaterapiassa ja siksi sen kehittäminen on tärkeää. Opinnäytetyön toimeksiantaja, Toimintaterapia Tammisto, halusi kehittää yhteistyötään opettajien kanssa. Toimeksiantaja koki hyödylliseksi tarkemman perehtymisen toimintaterapeuttien ja opettajien väliseen yhteistyöhön sekä sen kehittämisen entistä sujuvammaksi ja paremmaksi. Opinnäytetyön tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa esite toimintaterapeutin ja opettajan yhteistyön tueksi Toimintaterapia Tammiston käyttöön. Opinnäytetyö toteutettiin kehittämistyönä, joka sisälsi kirjallisuuskatsauksen kouluikäisen lapsen toimintaterapiasta, opettajien yksilöhaastatteluja sekä toimintaterapeuttien fokusryhmähaastattelun. Näiden tutkimuksellisten osioiden pohjalta muodostettiin Kouluikäisen toimintaterapia -esitteen sisältö.

Tässä opinnäytetyön raportissa kerrotaan kehittämistyön etenemisestä kronologisessa järjestyksessä. Alussa käsitellään opinnäytetyön toimeksiantoja ja kehittämistyöprosessia. Tämän jälkeen kerrotaan tutkimuksellisista osioista omissa luvuissaan. Luvussa kuusi käsitellään tarkemmin Kouluikäisen toimintaterapia -esitteen sisältöä ja rakennetta. Lopuksi arvioidaan kehittämistyötä ja sen onnistumista pohdintaosiossa.

2 TOIMEKSIANTO JA KEHITTÄMISTYÖPROSESSI

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Pirkanmaalla sijaitseva Toimintaterapia Tammisto. Toimintaterapia Tammistolla työskentelee kahdeksan toimintaterapeuttia, jotka tekevät lasten ja nuorten terapiaa sekä ryhmä- että yksilöterapiana. Terapiat toteutetaan vastaanotolla sekä koti-, päiväkot- ja koulukäynteinä. Opinnäytetyö on lähtenyt toimeksiantajan tarpeesta kehittää yhteistyötä toimintaterapiaa saavien kouluikäisten lasten opettajien kanssa. Toimeksiantaja koki tarpeelliseksi perehtyä tarkemmin toimintaterapeuttien ja opettajien yhteistyöhön entistä paremman yhteistyön varmistamiseksi sekä yhteistyön alkuvaiheen toimintatapojen yhdenmukaistamiseksi yrityksessä.

2.1 Toimeksiantajan tarpeesta kehittämistehtäväksi

Mahdollisia yhteistyön kehittämisen keinoja selvitin ja pohdin kirjallisuuskatsauksen ja toimeksiantajan kanssa käytyjen keskustelujen perusteella. Kansainvälisissä tutkimuksissa on ilmennyt, että sekä toimintaterapeutit että opettajat haluaisivat lisätä keskinäistä yhteistyötään (Kobie & Stewart 2013, 144–145). Australialaisen tutkimuksen mukaan toimintaterapeutit kokevat, että onnistuneen yhteistyön edellytyksenä ovat säännölliset tapaamiset ja keskusteleminen toimintaterapeutin roolista yhdessä opettajan kanssa (Kennedy & Stewart 2012, 153). Ajankäytölliset haasteet sekä tietoisuus toimintaterapeutin työnkuvasta ja roolista nousevat esille myös Kaattarin ja Loisan (2014) opinnäytetyössä ”Luokanopettajan ja toimintaterapeutin välinen yhteistyö”.

Kaattari ja Loisa ovat selvittäneet toimintaterapeutin ja luokanopettajan välisen yhteistyön edistäviä ja estäviä tekijöitä kirjallisuuskatsauksen avulla. Tärkeimmiksi edistäviksi tekijöiksi nousevat riittävän ajan varaaminen yhteistyön mahdollistamiseksi, sekä tietämys toisen osaamisesta ja mahdollisuuksista, joihin osaamista voisi hyödyntää. Toisaalta myös suurimmat haasteet ovat aikatauluttaminen ja vähäinen ymmärrys toisen toimialasta. (Kaattari & Loisa 2014, 19.) Ajankäytöllisiin haasteisiin vaikuttaminen on haastava ja pitkäkestoinen prosessi, johon opinnäytetyön resurssit eivät olisi riittäneet. Tämän vuoksi valitsin yhteistyön kehittämisen keinoksi opettajien ymmärryksen lisäämisen toimintaterapiasta tietoa antavan esitteen avulla.

Esitteen valintaa kehittämisen keinoksi puolsivat sen hyödynnettävyys käytännön työssä, opinnäytetyön asettamat resurssit sekä aikaisemmat opinnäytetyöt. Kantola ja

Keränen (2009) ovat tehneet opinnäytetyönään ”Satunnaisesta vierailijasta koulun omaksi toimintaterapeutiksi” -esitteen, jonka sisältö perustuu toimintaterapeuttien haastatteluun. Esitteen hyödynnettävyyttä toimintaterapeutin ja erityisluokanopettajan välisessä yhteistyössä ovat tarkastelleet opinnäytetyössään Grönlund ja Rintakumpu. Esite koettiin käyttökelpoiseksi yhteistyön välineeksi. (Grönlund & Rintakumpu 2010, 5, 36–37.) Toimintaterapia Tammiston tarpeeseen Kantolan ja Keräsen tekemä esite toimintaterapiasta ei kuitenkaan sovellu, sillä se painottuu osana koulun henkilökuntaa työskenteleviin toimintaterapeutteihin.

Aikaisempiin opinnäytetöihin ja tutkimuksiin sekä toimeksiantajan tarpeeseen perustuen kehittämistehtäväksi muotoutui suunnitella ja toteuttaa esite toimintaterapeutin ja opettajan yhteistyön tueksi Toimintaterapia Tammiston käyttöön. Esitteen tarkoitus on lisätä opettajien tietoa ja ymmärrystä toimintaterapiasta sekä toimintaterapeutin työnkuvasta siten, että sujuvampi yhteistyö mahdollistuu. Toteuttamalla toimeksiannon mukainen selkeä ja tietoa antava esite pyritään opinnäytetyön tavoitteisiin, jotka ovat toimintaterapeuttien ja opettajien yhteistyön tekeminen sujuvammaksi, opettajien tiedon lisääminen toimintaterapiasta sekä laajempaan pitkän aikavälin tavoitteena toimintaterapian tunnettuuden lisääminen.

2.2 Opinnäytetyöprosessi ja tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyö on kehittämistyö, joka sisältää tutkimuksellisia osioita. Kehittämistyössä tavoitteena on luoda uusia tai entistä parempia palveluita, tuotantovälineitä tai -menetelmiä tutkimustulosten avulla. Kehittämistä tehdään myös ilman tutkimusta, mutta kehittäminen ja tutkimus ovat parhaimmillaan yhdessä, jolloin tutkimus voi tarjota perusteita toiminnalle ja usein onnistumisen mahdollisuudet paranevat. (Heikkilä ym. 2008, 21.) Tämän opinnäytetyön kehittämistehtävänä eli keskeisenä tavoitteena on luoda tutkimustuloksiin perustuva esite toimintaterapeutin ja opettajan yhteistyön tueksi.

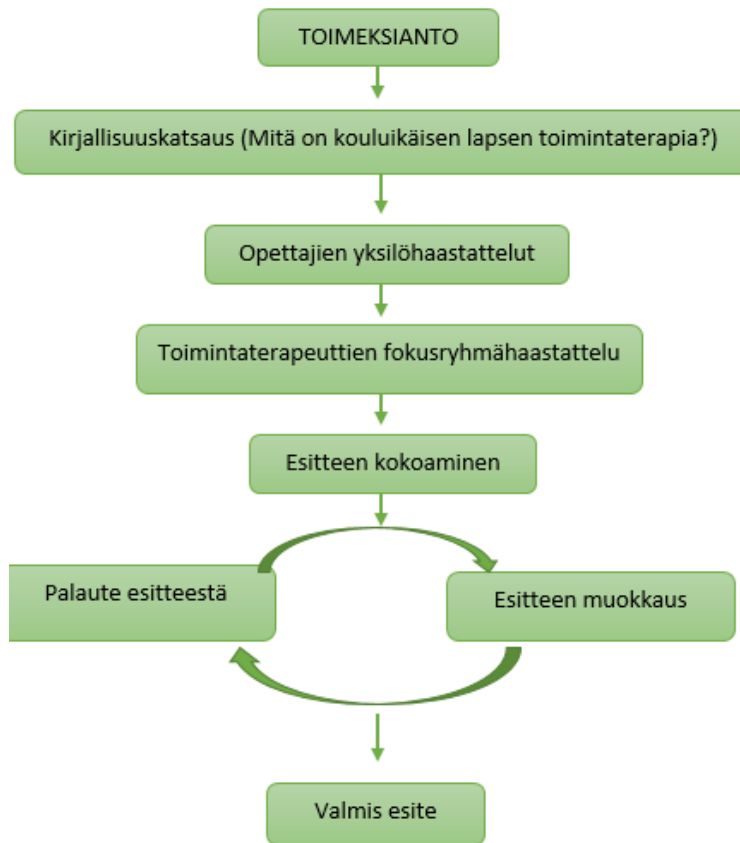
Opinnäytetyön keskeinen kysymys oli, millainen esitteen sisällön tulisi olla. Koin tärkeäksi, että esitteen tekemisessä huomioidaan sekä opettajien että toimintaterapeuttien näkemys. Esitteen sisällön muodostamiseksi tein tutkimuskysymykset, jotka on esitetty taulukossa 1. Tutkimuskysymysten asettamisen jälkeen valitsin eri vaihtoehtoja punniten tutkimusmenetelmät, joilla kysymyksiin saadaan vastaukset.

Taulukko 1. Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmät.

TUTKIMUSKYSYMYS	TUTKIMUSMENETELMÄ
1. Mitä on kouluikäisen lapsen toimintaterapia?	Kirjallisuuskatsaus
2. Millaista tietoa toimintaterapiasta opettajat tarvitsevat, jotta yhteistyö toimintaterapeutin kanssa on sujuvaa? a) Mitä opettajat tietävät toimintaterapiasta ja toimintaterapeutin työnkuvasta? b) Millaisista asioista opettajat kokevat tarvitsevänsä tietoa?	Opettajien yksilöhaastattelut
3. Millaista tietoa toimintaterapeutit kokevat tarpeelliseksi antaa opettajille?	Toimintaterapeuttien fokusryhmähaastattelu

Tutkimuskysymykset ja -menetelmät ohjasivat opinnäytetyöprosessin suunnittelua. Opinnäytetyö oli hyvin monivaiheinen prosessi ja siksi oli tärkeää luoda mahdollisimman tarkka käsitys projektin etenemisestä jo suunnitelmavaiheessa. Opinnäytetyöprosessin kokonaiskuvan hahmottamiseksi tein prosessikaavion (kuvio 1), jossa on esitetty työn päävaiheet. Prosessikaavion muodostamisessa hyödynsin Kari Salosen (2013, 15–20) opasta Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön, jossa on esitelty erilaisia kehittämistyön malleja.

Kuvio 1. Opinnäytetyöprosessi.

Opinnäytetyön lähtökohtana oli toimeksianto suunnitella ja toteuttaa esite toimintaterapeutin ja opettajan yhteistyön tueksi. Opinnäytetyön tutkimuksellisia osioita ovat kirjallisuuskatsaus, opettajien yksilöhaastattelut sekä toimintaterapeuttien fokusryhmähaastattelu. Tutkimustiedon perusteella muodostin työn keskeisen tuotoksen eli esitteen sisällön. Kirjallisuuskatsauksen avulla selvitin, mitä kouluikäisen lapsen toimintaterapia on. Tähän tietoon pohjautuen tein haastattelurungon opettajien teemahaastatteluun, jonka tarkoituksena oli selvittää, mitä opettajat tietävät toimintaterapiasta ja millaista tietoa he kokevat tarvitsevänsä. Kirjallisuuskatsauksen ja opettajan haastattelun tuloksia yhdistämällä muodostin käsityksen siitä, millaista tietoa opettajat tarvitsevat toimintaterapiasta. Toimintaterapeuttien fokusryhmähaastattelussa selvitin, millaista tietoa toimintaterapeutit kokevat tarpeelliseksi antaa opettajille. Näiden tutkimuksellisten osioiden jälkeen muodostin esitteen sisältöalueet ja rakenteen. Esitteen sisältöön tein muutoksia toimeksiantajalta saadun palautteen mukaisesti, kunnes esite oli lopullisessa muodossaan.

3 KIRJALLISUUSKATSAUS KOULUIKÄISEN LAPSEN TOIMINTATERAPIASTA

Kirjallisuuskatsauksen avulla pyrin selvittämään, mitä kouluikäisen lapsen toimintaterapia on. Kirjallisuuskatsaus perustuu toimintaterapian kirjallisuuteen sekä tutkimuksiin ja artikkeleihin. Keskeisessä osassa opinnäytetyössä ovat Case-Smithin ja O’Brienin jäsentämä kuvaus toimintaterapian strategioista lapsen toimintaterapiassa sekä PEO-malli (The Person-Environment-Occupation Model). Case-Smith ja O’Brien kuvaavat monipuolisesti toimintaterapian menetelmiä ja mahdollisuuksia sekä korostavat toimintaterapeutin ja opettajan välistä yhteistyötä. PEO-malli on perinteinen toimintaterapian malli, jonka on todettu soveltuvan toimintaterapeutin ja koulun yhteiseksi työkaluksi toimintaterapiainterventioita suunniteltaessa ja toteuttaessa (Muhlenhaupt 2013, 192–193).

3.1 Kouluikäisen lapsen toimintaterapia

Kouluikäisen lapsen arki koostuu uuden oppimisesta, itsestä huolehtimisesta, koulutehtävien tekemisestä, ystävien kanssa leikkimisestä ja harrastamisesta. Kouluarkeen osallistuminen mahdollistaa lapsen sitoutumisen hänen ensisijaiseen rooliinsa oppilaana sekä leikkijänä ja ystävänä, mutta asettaa myös paljon haasteita. Tyypillisesti toimintaterapiaa saavalla lapsella on fyysisiä, psyykkisiä, sosiaalisia tai emotionaalisia haasteita, jotka usein näkyvät myös kouluarjessa. Kouluikäisen lapsen toimintaterapia perustuu lapsen toiminnallisten haasteiden ymmärtämiseen ja lapsen taitojen sekä opetuksen ja ympäristön asettamien haasteiden yhteensovittamiseen. (Cramm ym. 2009, 24–26; Ziviani & Muhlenhaupt 2009, 241.)

Case-Smithin ja O’Brienin mukaan toimintaterapiassa pyritään edistämään lapsen suoriutumista ja osallistumista kolmen strategian avulla. Strategiat ovat interventioiden tarjoaminen suoriutumisen parantamiseksi, toimintojen mukauttaminen ja ympäristön muokkaus sekä konsultointi, neuvominen ja opetukselliset roolit. Nämä kolme strategiaa täydentävät toisiaan ja niiden käyttäminen sovelletusti yhdessä tukee lapsen optimaalista kehittymistä ja toimintaa. (Case-Smith & O’Brien 2015, 12–13.)

Interventioilla suoriutumisen parantamiseksi tarkoitetaan käytännössä lapsen suoriutumista edistäviä toimintoja ja harjoituksia, joita toimintaterapeutti tekee yhdessä lapsen

kanssa. Intervention tärkeitä elementtejä ovat luottamuksellinen terapiasuhde, toiminnan käyttäminen keinona ja päämääränä, juuri sopivan haastava toiminta sekä harjoitteluun rohkaiseva tuki ja vahvistus. Lisäksi on tärkeää tukea lapsen opittujen taitojen siirtämistä eri ympäristöihin. (Case-Smith & O'Brien 2015, 13–18.) Kouluikäisen lapsen terapiassa interventiot koostuvat tyypillisesti viikoittain toistuvista toimintaterapiakerroista. Terapiakerroilla voidaan harjoitella esimerkiksi hienomotorisia taitoja tai tunteiden tunnistamista.

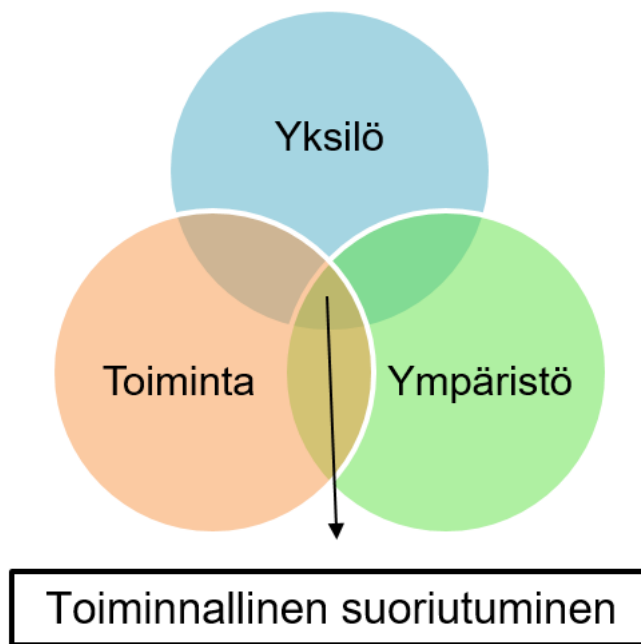
Lapsen arkeen osallistumista voidaan parantaa myös toimintaa mukauttamalla ja ympäristöä muokkaamalla. Mukautettujen toimintatapojen ja apuvälineiden avulla pyritään lisäämään lapsen itsenäisyyttä ja vähentämään avun tarvetta. Toimintaterapiassa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi vaaditaan usein myös ympäristön, kuten luokkatilan, muokkaamista. Luokkatilan muokkaamisessa on huomioitava myös muut lapset sekä opettajan näkökulma. Optimaalisen oppimisympäristön luomiseksi toimintaterapeutin on neuvoteltava yhdessä opettajan kanssa. Luokkatilassa on usein paljon auditiivisia ja visuaalisia ärsykeitä, jolloin ärsykeille herkkä lapsi voi tarvita esimerkiksi oman rauhallisen nurkkauksen. Ympäristön muokkauksen keinoilla voidaan parantaa lapsen keskittymistä ja tarkkaavuutta. Apuvälineisiin ja ympäristön muokkaukseen keskittyvät lähestymistavat vaativat usein konsultaatiota, neuvomista ja opettamista. (Case-Smith & O'Brien 2015, 18–20.)

Kouluikäisen lapsen toimintaterapia sisältää läheisesti vanhempien, opettajan ja avustajien ohjausta ja neuvomista. Ensimmäinen osa konsultaatiota on lapsen haasteiden ymmärrettäväksi tekeminen. On tärkeää, että toimintaterapeutti selittää vanhemmille ja opettajalle, mistä lapsen haasteet johtuvat. Tällöin he saavat uuden näkökulman ja ovat usein myös avoimempia toimintaterapeutin suosituksille. Tärkeä osa konsultaatiota on myös, että opettajat ja vanhemmat kertovat toimintaterapeutille lapsen suoriutumisesta arjessa. Toimintaterapeutin ja opettajan välinen konsultaatio on vaikuttavampaa, kun toimintaterapeutilla on hyvä käsitys opetussuunnitelmasta, akateemisista vaatimuksista sekä luokkahuoneesta oppimisympäristönä. Vaikuttava konsultaatio edellyttää myös, että opettaja pystyy omaksumaan toimintaterapeutin tarjoamia keinoja sekä ottamaan ne käyttöön luokkatilassa. Opettajien on suhtauduttava toimintaterapiaan myönteisesti ja toimintaterapeuttien on tarjottava sellaisia menetelmiä, jotka ovat helposti sovitettavissa luokan rutiineihin. Lapselle sopivien ja luokkatilaan sovellettavissa olevien menetelmien määrittämiseen tarvitaan opettajan ja toimintaterapeutin yhteistyötä. (Case-Smith & O'Brien 2015, 20–21.)

3.2 PEO-malli kouluikäisen lapsen toimintaterapiassa

PEO-mallin mukaan toiminnallinen suoriutuminen syntyy yksilön, toiminnan ja ympäristön dynaamisena vuorovaikutuksena (Law ym. 1996, 9). Yksilö on ainutlaatuinen olento, joka omaksuu samanaikaisesti useita rooleja. Yksilönä lapsella on tietyt luonteenpiirteet, kulttuurinen tausta, käsitys itsestään sekä motorisia, sensorisia ja kognitiivisia valmiuksia ja taitoja. Toiminnalla tarkoitetaan tarkoituksenmukaisia tehtäviä ja aktiviteetteja, joihin lapsi osallistuu elämänsä aikana. Tällaisia tehtäviä ja aktiviteetteja ovat esimerkiksi koulutehtävien tekeminen, pukeminen ja kavereiden kanssa leikkiminen. Ympäristöllä tarkoitetaan fyysistä, kulttuurillista, sosioekonomista, institutionaalista ja sosiaalista ympäristöä. Lapsen erilaisia ympäristöjä ovat esimerkiksi luokkatila, perhe ja muut oppilaat. Toiminnallinen suoriutuminen on tulos yksilön, toiminnan ja ympäristön vuorovaikutuksesta. Se määritellään dynaamiseksi kokemukseksi yksilön sitoutuessa merkitykselliseen toimintaan (Law ym. 1996, 15–16.) Lapsen toiminnallisella suoriutumisella voidaan tarkoittaa esimerkiksi lapsen mielekästä osallistumista liikuntaleikkiin yhdessä muiden oppilaiden kanssa, jolloin lapsi saa kokemuksen osallisuudesta omaan arkeensa.

PEO-mallia voidaan kuvata kolmen limittäisen ympyrän kuviolla (kuvio 2). Ympyrät edustavat yksilöä, toimintaa ja ympäristöä ja niiden keskiössä on toiminnallinen suoriutuminen. Mitä harmonisemmin osatekijät ovat keskenään vuorovaikutuksessa, sitä optimaalisemmalla tasolla on ihmisen toiminnallinen suoriutuminen ja toimintakyky. Lapsen toimintakykyä voidaan pyrkiä kohentamaan vaikuttamalla yksilöön, toimintaan tai ympäristöön. (Law ym. 1996, 15–17.) Käytännössä toimintaterapeutti voi käyttää mallia analysoidakseen, mitkä osa-alueet aiheuttavat haasteita ja mitkä myötävaikuttavat lapsen toiminnalliseen suoriutumiseen. Analyysin lopputuloksena tunnistetaan potentiaaliset interventiot, joiden avulla osatekijöiden vuorovaikutusta voidaan kehittää, mikä johtaa lapsen toiminnallisen suoriutumisen ja toimintakyvyn paranemiseen. (Muhlenhaupt 2013, 187.)

Kuvio 2. PEO-malli (mukaillen Law ym. 1996, 15).

PEO-mallia voidaan hyödyntää esimerkiksi koulun yhteistyöpalaverissa. Sen avulla toimintaterapeutti voi kertoa lapsen toiminnalliseen suoriutumiseen vaikuttavista osa-alueista ja niiden vuorovaikutuksesta. Malli voi auttaa toimintaterapeuttia kertomaan, miten toimintaterapialla voidaan saavuttaa haluttuja tavoitteita. Yhteinen ymmärrys toimintaterapiasta ja lapsen toiminnallisesta suoriutumisesta mahdollistaa tehokkaamman yhteistyön. Lapselle sopivia interventioita ja toimintamalleja voidaan tällöin kehittää ja toteuttaa yhdessä koulun kanssa. Yhdessä pyritään löytämään interventio, joka kohdistuu oleellisiin osa-alueisiin ja muuttujiin lapsen toiminnallisen suoriutumisen parantamiseksi kouluarjessa. (Muhlenhaupt 2003, 192–193.)

4 OPETTAJIEN HAASTATTELUT

Opettajien haastattelujen tarkoituksena oli selvittää, mitä opettajat tietävät toimintaterapiasta ja millaista tietoa he kokevat tarvitsevänsä. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluna, sillä se mahdollisti tarkemman ja luotettavamman tiedon sekä antoi käsityksen yksittäisen opettajan tietämyksestä ja näkemyksistä (Kananen 2012, 100). Haastattelutyyppin valintaa ohjasi haastattelun tarkoitus ja aikaisemmin tehty kirjallisuuskatsaus kouluikäisen lapsen toimintaterapiasta. Kirjallisuuskatsauksessa haastattelulle nousi selvät teemat, jolloin teemahaastattelu oli luonteva valinta haastattelutyyppiksi. Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Tällöin tutkittavien ääni saadaan hyvin kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 47–48.)

Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit eli teemat on ennalta määriteltä, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat (Hirsjärvi ym. 2008, 203). Etukäteen suunnitelluilla teemoilla pyritään varmistamaan, että haastattelussa keskustellaan kaikista teemoista (Kananen 2015, 83). Haastattelun teemat muodostin haastattelun tarkoituksen ja kirjallisuuskatsauksen perusteella. Teemojen valinnassa huomioin, että ne tukivat haastattelun tarkoitusta selvittää, mitä opettajat tietävät kouluikäisen lapsen toimintaterapiasta ja millaista tietoa he kokevat tarvitsevänsä.

Haastattelun pääteemoja oli kaksi: käsitys kouluikäisen lapsen toimintaterapiasta ja käsitys omasta tietämyksestä toimintaterapiasta. Pääteemat muodostuivat haastattelun tarkoituksen pohjalta. Ensimmäisellä teemalla oli kolme alateemaa: A interventiot, B toiminnan soveltaminen ja ympäristön muokkaus ja C konsultaatio ja ohjaus. Alateemat perustuivat Case-Smithin ja O'Brienin jäsentämään kuvaukseen lasten toimintaterapian strategioista, josta on kerrottu tarkemmin luvussa kolme. Toinen pääteema käsitteli opettajien kokemaa tietämystä toimintaterapiasta ja sitä, minkä he kokevat tärkeäksi tiedoksi. Teemoista koostuvan haastattelurungon lisäksi käytössäni oli haastattelua ohjaavia apukysymyksiä, joiden tarkoituksena oli varmistaa, että kaikki teemat tulevat käsitellyiksi riittävän laajasti.

4.1 Haastattelujen käytännön toteutus ja analyysi

Haastateltavana oli kolme opettajaa, jotka ovat yhteistyösuhteessa toimeksiantajan kanssa. Vähäinen haastateltavien määrä on teemahaastattelulle tyypillistä (Kananen

2008, 74). Asetin haastateltavien valinnalle kolme kriteeriä, joiden tarkoituksena oli varmistaa esitteen sisällön soveltuvuus mahdollisimman laajasti luokanopettajille ja erityisluokanopettajille. Haastateltavien joukossa täytyi olla vähintään yksi luokanopettaja ja vähintään yksi erityisopettaja. Haastateltavien luokassa oli oltava vähintään yksi oppilas, joka saa kuntoutuksena toimintaterapiaa. Haastateltavilla tuli olla vaihtelevasti kokemusta yhteistyöstä toimintaterapeutin kanssa. Toimeksiantaja tiedusteli opettajien suostumusta haastatteluun ja välitti minulle kolmen haastatteluun suostuneen opettajan yhteystiedot. Haastateltavien valinnalle asetetut kriteerit täyttyivät. Opettajista kahdella oli usean vuoden kokemus yhteistyöstä toimintaterapeutin kanssa ja yksi opettajista oli tehnyt yhteistyötä toimintaterapeutin kanssa noin puoli vuotta.

Haastattelujen analysointia varten nauhoitin ja litteroin haastattelut. Keskitin litteroinnin esitteen sisällön tuottamisessa tarvittavaan tietoon, mikä on toiminnallisessa opinnäytetyössä kannattavaa (Vilkka & Airaksinen 2003, 64). Esitteen sisällön kannalta merkityksellistä oli kirjoittaa haastatteluaineisto puhtaaksi siten, että haastateltavien puheen sisältö pysyy muuttumattomana, mutta jo litterointivaiheessa esimerkiksi täytesanoja voitiin karsia aineistosta eikä äänenpainoja ollut tarpeen merkitä. Näin litteroinnin tarkkuudessa otettiin huomioon myös rajalliset aikaresurssit. Aineiston analysoinnissa käytin teemoittelua, mikä on perusteltua, kun aineisto on kerätty teemahaastattelulla (Kananen 2012, 117). Teemoittelussa tarkastellaan aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle tai nousevat oleellisina esille yksittäisessä haastattelussa (Hirsjärvi & Hurme 2014, 173). Analysointia ohjasi ja rajasi tarve poimia rajoitetussa ajassa Kouluikäisen toimintaterapia -esitteen sisällön tuottamisen kannalta oleelliset asiat.

Aluksi pelkistin aineiston koodaamalla aineistosta nousseet ilmaukset haastattelurungon teemojen mukaisiin ryhmiin värikoodien avulla. Aineiston koodaus on yksi pelkistämisen muoto, jonka tarkoituksena on saada laaja aineisto muotoon, joka mahdollistaa analysoinnin. (Kananen 2008, 88–89; Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.) Koodausvaiheessa erilliseksi ryhmäksi nousi haastattelurungon mukaisten teemojen lisäksi esitteen sisältö, johon kuuluivat suorat esitteen sisältöä koskevat ilmaukset. Jatkoin aineiston pelkistämistä tiivistämällä aineistosta koodauksen avulla nousseet alkuperäiset ilmaukset tiiviimpään muotoon (taulukko 2).

Taulukko 2. Esimerkkejä opettajien haastatteluaineiston pelkistämisestä.

ALKUPERÄINEN ILMAUS	KOODAUS	PELKISTETTY ILMAUS
"Jonkin verran sitten isompien kohdalla niin ku oman toiminnan ohjaamisessa, ihan tällasissa elämänhallinta-asioissa ollaan tehty yhteistyötä."	TEEMA 1C	Yhteistyötä on tehty oman toiminnan ohjaukseen ja elämänhallintaan liittyvissä asioissa.
"Just tää tämmönen asioiden avaaminen puolin ja toisin, että olis varmaan joka asiassa hyvä että tiedettäis enemmän toisen työstä ja niistä tavoista millä sitä tehdään."	TEEMA 2	Puolin ja toisin olisi tärkeää tietää enemmän työtavoista ja menetelmistä.
"Niin se on vähän semmonen et en mää oikeen tiedä mitä kaikkea mää voin toimintaterapeutilta kysyä ja pyytää että mikä kuulu siihen maksusitoumukseen ja mikä ei kuulu."	TEEMA 2	En tiedä, mitä toimintaterapeutilta voi kysyä ja pyytää tai mikä kuulu maksusitoumuksen.

Aineiston pelkistämisen jälkeen klusteroin aineiston eli ryhmittelin samaan asiaan liittyvät ilmaukset omiin luokkiinsa, jotka nimesin niiden sisällön mukaan (Kananen 2008, 94). Näitä alaluokkia yhdistämällä muodostin edelleen yläluokkia. Aineiston ryhmittelyä ohjasi vahvasti aineiston hyödynnettävyys esitteen sisällön muodostamisessa. Lopuksi tein päätelmiä tiivistetystä ja ryhmitellystä aineistosta ja kokosin yhteenvedon haastattelun tuloksista.

4.2 Haastattelujen tulokset

Haastateltujen opettajien tietämyksessä toimintaterapiasta on hyvin suurta vaihtelua. Osalla tietämys vaikuttaa kattavan melko hyvin kaikki kouluikäisen lapsen toimintaterapian osa-alueet. Haastattelujen perusteella voidaan päätellä, että tietämys toimintaterapiasta muodostuu opettajille yksittäisten toimintaterapiaa saavien oppilastapausten kautta. Laajempi tietämys toimintaterapiasta ja sen mahdollisuuksista näyttää mahdollistavan muun muassa sen, että opettaja osaa pyytää toimintaterapeutilta apua arjen ti-

lanteisiin. Vaikka kaikki haastateltavat pitivät toimintaterapeutin ja opettajan välistä yhteistyötä tärkeänä, on osalla haastateltavista korostunut käsitys toimintaterapiasta lapsen ja terapeutin välisenä toimintana.

Käsityksessä omasta tietämyksestä on hyvin paljon vaihtelua haastateltavien välillä. Osa kokee, ettei heillä ole toimintaterapiasta riittävästi tietoa ja osa kokee oman tietämyksensä riittävänä. Haastatteluista nousi viisi aihealuetta, joista opettajat tarvitsevat lisää tietoa. Aihealueet on muodostettu asioista, jotka opettajat kokivat tarpeelliseksi tietää sekä vertaamalla opettajien tuottamia ajatuksia kirjallisuuskatsaukseen. Suurin osa aihealueista on sellaisia, joita jokainen opettaja nosti esille haastattelussa. Huomioon on otettu myös sellaisia asioita, joita vain yksi opettaja on kokenut erittäin tärkeänä tietää. Aihealueet ovat:

1. Toimintaterapeutin työ ja työtavat
2. Käytännön menetelmät yhteistyön tekemiseen
3. Mitä toimintaterapeutilta voi kysyä ja pyytää?
4. Toimintaterapeutin käytettävissä olevat menetelmät
5. Toimintaterapian perusta ja viitekehys

Haastatteluissa nousi esille myös opettajien ajatuksia esitteestä ja sen sisällöstä. Opettajat kokevat, että esite olisi hyödyllinen väline heille sekä muulle henkilökunnalle kuten avustajille, ohjaajille tai opiskelijoille. Esitteen tulisi olla tiivis, helppolukuinen ja selkeä. Siinä tulisi kertoa toimintaterapeutin tuomasta uudesta näkökulmasta kouluarjen haasteisiin sekä vastuunjakamisen mahdollisuudesta. Esitteen olisi hyvä sisältää käytännön menetelmiä yhteistyön tekemiseen sekä arjen konkreettisia vinkkejä opettajien käyttöön.

5 TOIMINTATERAPEUTTIIEN HAASTATTELU

Toimintaterapeuttien fokusryhmähaastattelun tarkoituksena oli selvittää, millaisia asioita toimintaterapeutit kokevat tarpeelliseksi tuoda opettajien tietoisuuteen esitteen kautta. Fokusryhmähaastattelu on haastattelijan ylläpitämä keskustelu, joka etenee ennalta suunnitellun haastattelurungon pohjalta. Haastattelurunkona oli opettajien haastatteluista tehty yhteenveto. Haastattelussa kävimme läpi opettajien haastattelun tuloksia, joita toimintaterapeutit peilasivat omiin ajatuksiinsa. Keskustelu tapahtui valikoidussa ryhmässä, joka opinnäytetyössäni oli toimeksiantajan toimintaterapeuteista koostuva neljän hengen ryhmä. Tämän lisäksi haastattelussa oli läsnä toimintaterapeuttiopiskelija, joka ei osallistunut keskusteluun. Fokusryhmähaastattelussa pyrin saamaan mahdollisimman paljon keskustelua osallistujien välille, jotta lopputuloksena olisi mahdollisimman monipuolinen ja rikas aineisto. Haastattelumuotona fokusryhmähaastattelu mahdollisti usean toimintaterapeutin mielipiteen selvittämisen sekä keskustelun heidän välillään. (Hirsjävi & Hurme 2014, 62; Mäntyranta & Kaila 2008, 1507–1508.)

5.1 Fokusryhmähaastattelun käytännön toteutus ja analyysi

Fokusryhmähaastattelu tallennetaan yleensä aina, sillä aineistoa tulee niin paljon, että sitä ei ole mahdollista koota muistiinpanoiksi. Käytin haastattelun tallentamiseen kaksinkertaista nauhoitusta. Aineiston analysoinnin mahdollistamiseksi litteroin aineiston. Koska tarkoituksena oli selvittää osallistujien mielipiteitä ja näkemyksiä, sanatarkka litterointi oli riittävä aineiston auki kirjoittamiseksi. (Mäntyranta & Kaila 2008, 1510–1511.) Aineiston analysoinnissa käytin aineistolähtöistä eli induktiivista päättelyä. Pelkistin aineiston siten, että poimin aineistosta ilmaukset, jotka koskivat esitteen sisältöä ja tietoa, jota toimintaterapeutit pitävät tarpeellisena antaa opettajille ja tiivistin alkuperäiset ilmaukset tiiviimpään muotoon (taulukko 3).

Taulukko 3. Esimerkkejä haastatteluaineiston pelkistämisestä.

ALKUPERÄINEN ILMAUS	PELKISTETTY ILMAUS
"Mun mielestä tää on hyvä, että voiko toimintaterapia olla muuta kuin koppiterapiaa. Niin se on oikein hyvä asia laittaa siihen, että toimintaterapia voi toteutua luokkatilanteessa, välitunnilla, kaverin kanssa tai yksilöllisesti erillisessä tilassa. Että ne eri vaihtoehdot on hyvä näkyä siinä esitteessä kyllä."	Esitteessä on hyvä tuoda esille, että toimintaterapia voi toteutua luokkatilanteessa, välitunnilla, kaverin kanssa tai yksilöllisesti erillisessä tilassa
"Voisko ne (esimerkit) olla vähän niin ku sen PEO:n mallin mukaan, että kaikista ois joku. Niin ku siitä ympäristöön vaikuttamisesta, yksilöön ja sitten et se ois niin ku sen mukaan. Et niistä ois kaikista, että mihin kaikkeen voidaan vaikuttaa sillä toimintaterapialla."	Käytännön esimerkit voisi esittää PEO-mallin mukaisesti. Jokaisesta osa-alueesta olisi yksi esimerkki siitä, miten toimintaterapialla voidaan vaikuttaa lapsen osallistumiseen.
"Ainakin korostaa sitä osallisuuden tukemista, koska se on nyt ainakin tossa koulumaailmassa sellanen uus juttu, että pystyy osallistumaan ja tuomaan niitä omia ajatuksia ja ideoita siihen opetukseen. Ehkä se lapsilähtöisyys on niin vanha termi, että se nähdään enemmän siinä, että se toimintaterapia on sitä, no onhan se lapsilähtöistä, mutta myös sitä osallisuutta tukevaa."	On hyvä korostaa, että toimintaterapia on lapsen osallistumista ja osallisuutta tukevaa.

Samankaltaisista pelkistetyistä ilmauksista muodostin alaluokkia, jotka ryhmittelin edelleen yläluokkiin. Yläluokat vastasivat haastatteluissa esiin nousseita esitteen sisältöalueita: lyhyt teksti kouluikäisen toimintaterapiasta, toimintaterapian havainnollistaminen kuvion ja esimerkkien kautta sekä prosessikuvaus lapsen toimintaterapiasta. Lisäksi omana luokkanaan olivat ilmaukset, jotka koskivat esitettä ja opettajille annettavaa tietoa yleisellä tasolla.

5.2 Fokusryhmähaastattelun tulokset

Fokusryhmähaastattelun tuloksena muodostui esitteen sisältöalueiden aiheet ja niiden keskeinen sisältö (taulukko 4). Lisäksi haastattelulla tavoitettiin toimintaterapeuttien ajatuksia laajemmin esitteen sisällöstä ja rakenteesta sekä ulkoasusta. Toimintaterapeuttien ajatukset siitä, mistä opettajat tarvitsevat tietoa ja opettajien oma käsitys heidän tarvitsemastaan tiedosta olivat melko yhteneväiset. Tämän vuoksi esitteen sisällön suunnittelussa oli hyvin mahdollista huomioda sekä toimintaterapeuttien että opettajien näkemykset. Opettajien haastattelussa noussut ajatus siitä, että esitteessä olisi hyvä olla arjen konkreettisia vinkkejä opettajien käyttöön, päätettiin yhdessä toimintaterapeuttien kanssa rajata esitteestä pois vinkkien oppilaskohtaisuuden ja esitteen rajallisen tilan vuoksi.

Taulukko 4. Esitteen sisältöalueet fokusryhmähaastattelun tuloksena.

SISÄLTÖALUE (pääluokka)	SISÄLTÖALUEN KESKEINEN SISÄLTÖ (alaluokat)
Lyhyt teksti kouluikäisen toimintaterapiasta	<ul style="list-style-type: none"> - Toimintaterapian toteutusympäristöt - Käytännön menetelmät yhteistyön tekemiseen - Toimintaterapian tarpeen näkyminen kouluarjessa - Osallisuutta tukevaa toimintaterapiaa
Toimintaterapian havainnollistaminen kuvion ja esimerkkien kautta	<ul style="list-style-type: none"> - Yksinkertaisesti hyödyntäen esim. PEO-mallia ja ICF:ää - Osallistuminen ja osallisuus keskiössä - Esimerkit PEO-mallin mukaisesti - Yksilöllisten toimintatapojen miettiminen yhteistyössä
Prosessikuvaus lapsen toimintaterapiasta	<ul style="list-style-type: none"> - Toimintaterapiaprosessin kuvaus - Maksusitoumuksen asettamat rajat, tavoitteet, menetelmät ja lopetus - Kanadan prosessimallin hyödyntäminen - Opettajien rooli prosessissa

Toimintaterapeutit kokivat tärkeäksi, että esitteessä painotetaan toimintaterapian tavoitetta tukea lapsen osallistumista kouluarkeen. Pyrkimyksenä nousi, että esite ei rajaisi

opettajien käsitystä toimintaterapiasta liian suppeaksi. Sen sijaan esitteen tulisi ohjata opettajia ajattelemaan toimintaterapiaa kuntoutuksena, jolla voidaan vaikuttaa useisiin erilaisiin kouluarjen haasteisiin. Erityisen tärkeäksi koettiin, että esitteestä ilmenee arjen haasteiden ratkaiseminen yhteistyössä askel askeleelta yksilöllisiä keinoja kokeillen.

Toimintaterapeuttien haastattelun lopussa neuvoteltiin esitteen laajuudesta, ulkoasusta ja kohderyhmästä. Alkuperäinen esitteen kohderyhmä oli toimintaterapiaa saavien lasten opettajat. Tärkeäksi kuitenkin koettiin, että esite kohdistettaisiin myös ohjaajille ja avustajille, jotka ovat usein tärkeässä roolissa toteutettaessa yhteistyötä koulun ja toimintaterapian välillä. Toimintaterapeutit halusivat esitteen olevan tiivis kokonaisuus. Mielekkääksi esitteen malliksi koettiin kolmitaitteinen esite. Esitteen taittoon ja painoon sovittiin käytettävän ulkopuolista yhteistyökumppania.

6 KOULUIKÄISEN TOIMINTATERAPIA -ESITE

Työn tutkimuksellisten osioiden eli kirjallisuuskatsauksen, opettajien haastattelujen ja toimintaterapeuttien haastattelun jälkeen suunnittelin esitteen sisältöalueita ja rakennetta. Suunnitelmani pohjalta aloitin esitteen toteuttamisen PowerPoint-ohjelmalla, jossa oli mahdollista käyttää kolmitaitteisen esitteen pohjaa. Toimeksiantajan palautteen perusteella tein esitteeseen muutoksia useampaan kertaan. Lopputuloksena on esite, jonka sisältö ja rakenne ovat lopullisessa muodossaan. Esitteen taitto ja painotyö toteutetaan myöhemmin ulkopuolisen yhteistyökumppanin kanssa, jolloin esitteen ulkoasu muokkautuu ja pienet muutokset esitteessä ovat vielä mahdollisia. Toimeksiantajan kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti Kouluikäisen toimintaterapia -esitettä ei julkaista opinnäytetyön liitteenä, vaan se jää ainoastaan toimeksiantajan käyttöön. Tässä luvussa kerron esitteen sisällöstä ja rakenteesta tarkemmin.

Esite on malliltaan kolmitaitteinen ja se koostuu kuudesta sivusta. Ensimmäinen sivu on kansilehti, jonka tarkoituksena on tehdä esitteestä mahdollisimman helposti lähestyttävä. Otsikolla "Kouluikäisen toimintaterapia" haluttiin kertoa esitteen keskeinen sisältö suuntaamatta esitettä tietylle ammattiryhmälle. Esitteen viimeisenä sivuna on takakansi, jossa on muun muassa ohjeistus toimeksiantajan nettisivuilta löytyviin yhteystietoihin. Sivut 2–5 koostuvat sisältöosioista. Toisella sivulla on lyhyt kuvaus kouluikäisen lapsen toimintaterapiasta. Kolmannella ja neljännellä sivulla toimintaterapian mahdollisuuksia ja menetelmiä kuvataan PEO-mallin sekä esimerkkien avulla. Viidennellä sivulla on prosessikuvaus kouluikäisen lapsen toimintaterapiasta.

6.1 Lyhyt kuvaus kouluikäisen lapsen toimintaterapiasta

Ensimmäisen sisältösivun tarkoituksena on kertoa lyhyesti, mitä kouluikäisen lapsen toimintaterapia on. Tekstin sisällössä on hyödynnetty luvun 3 kirjallisuuskatsausta kouluikäisen lapsen toimintaterapiasta sekä toimeksiantajan kanssa käytyjä keskusteluja heidän käytännöistään. Tekstiosuudessa annetaan tietoa yhteistyön käytännön menettelmistä, toimintaterapian perustasta sekä siitä, mitä toimintaterapeutilta voi kysyä ja pyytää. Nämä ovat asioita, jotka nousivat esille opettajien haastatteluissa. Teksti alkaa ky-

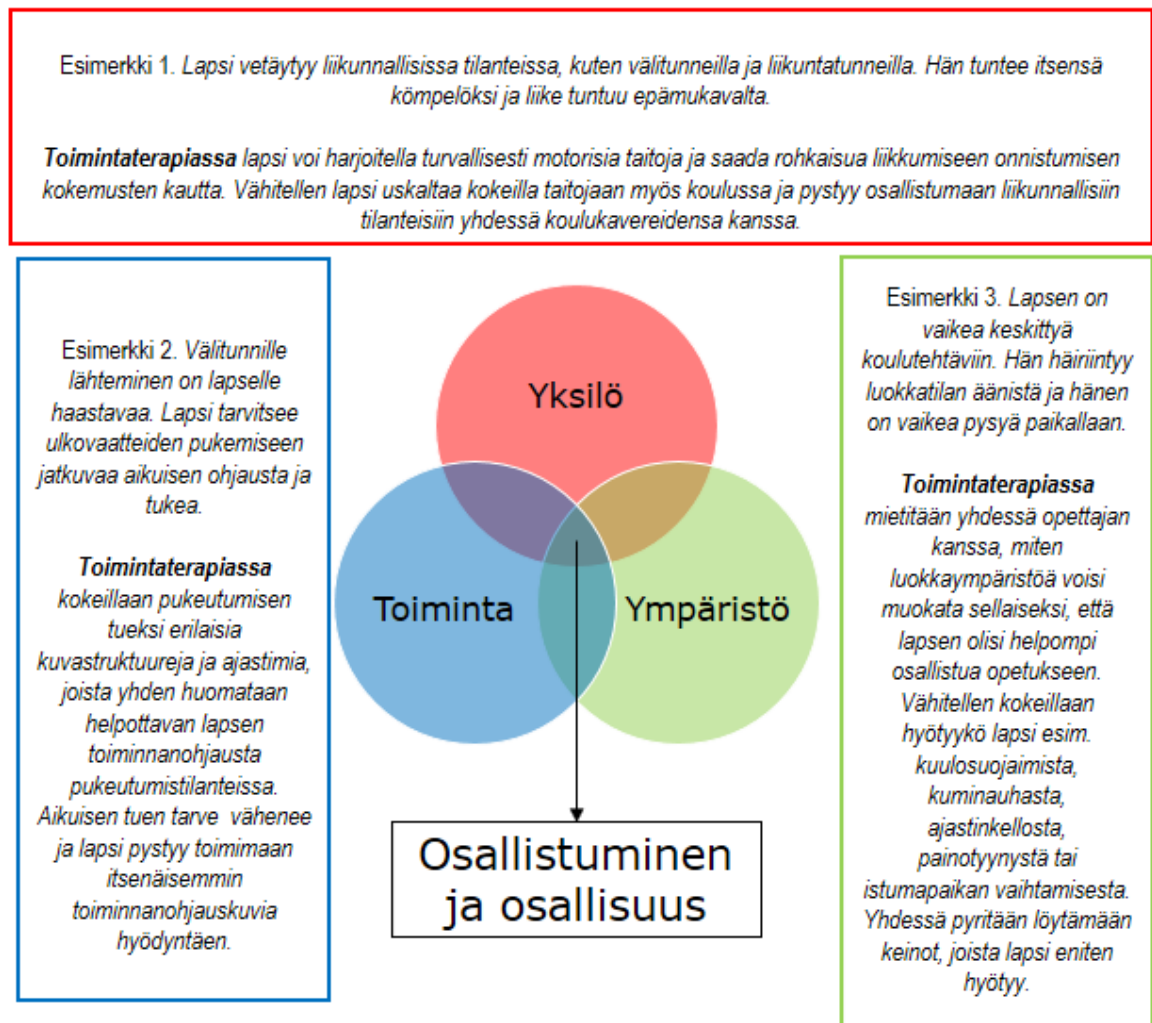
symyksillä, joiden tarkoituksena on tuoda esille käytännön esimerkkejä tilanteista kouluarjessa, joihin toimintaterapialla voidaan auttaa. Kysymysten tarkoituksena on myös herättää lukijan huomio ja pitää lähestymistapa käytännönläheisenä.

Tekstissä kerrotaan erilaisista toimintaterapian toteutustavoista. Tämän tarkoituksena on antaa lukijalle monipuolinen käsitys siitä, millaisissa eri tilanteissa ja paikoissa toimintaterapiaa voidaan toteuttaa. Tekstiosion lopussa kerrotaan toimintaterapeutin ja koulun välisestä yhteistyöstä. Tekstissä on lueteltu erilaisia käytännön menetelmiä yhteistyön tekemiseksi. Tarkoituksena on, että lukija saa paremman käsityksen yhteistyön toteutumismahdollisuuksista ja pystyy myös itse olemaan yhteistyössä aktiivinen.

6.2 Toimintaterapian mahdollisuudet ja menetelmät

Sivuilla 3–4 kuvataan toimintaterapian mahdollisuuksia ja menetelmiä PEO-mallin sekä käytännön esimerkkien avulla (kuva 1). PEO-malli soveltuu hyvin Kouluikäisen toimintaterapia -esitteeseen, sillä se on todettu toimivaksi työkaluksi toimintaterapeutin ja koulun yhteistyössä (Muhlenhaupt 2013, 192–193). Lisäksi se on riittävän yksinkertainen malli, joka auttaa hahmottamaan toimintaterapian perustaa ja viitekehystä. Esitteessä olevaa PEO-mallia on muokattu alkuperäisestä vaihtamalla termi ”toiminnallinen suoriutuminen” termeihin ”osallistuminen ja osallisuus”. PEO-mallin toiminnallinen suoriutuminen on määritelmältään hyvin samankaltainen kuin ICF-luokituksen mukainen osallistuminen. Osallistumisella tarkoitetaan osallisuutta elämän tilanteisiin (WHO 2004, 10). Oppilaiden osallistumista ja osallisuutta korostetaan myös uudessa opetussuunnitelmassa, jolloin termit ovat opettajille tutumpia ja helpommin ymmärrettäviä (Opetushallitus 2014, 35).

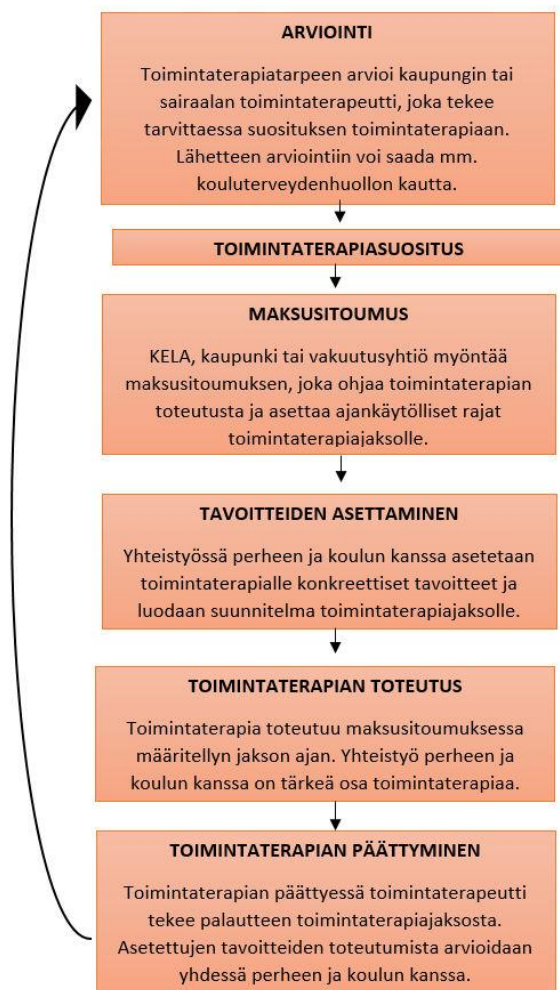

Kuva 1. PEO-malli ja käytännön esimerkit toimintaterapian mahdollisuuksia ja menetelmiä havainnollistamassa (kuvankaappaus esitteestä).

PEO-mallin ympärillä on esitteessä kerrottu käytännön esimerkkejä kouluikäisen lapsen toimintaterapiasta. Jokainen esimerkki on linkitetty yhteen mallin osa-alueeseen eli yksilöön, toimintaan tai ympäristöön. Esimerkkien tarkoituksena on havainnollistaa, millä eri tavoin toimintaterapialla voidaan vaikuttaa lapsen osallisuuteen. Esimerkit perustuvat sekä kirjallisuuteen että käytännön kokemuksiin. Esimerkeissä ja sivun 3 tekstiosuudessa on haluttu nostaa esille myös yhteistyön merkitystä lapsen arjen tukemisessa. PEO-malli ja esimerkit antavat lukijalle tietoa kolmesta opettajien haastattelusta nousseesta aihealueesta: toimintaterapeutin työstä ja työtavoista, toimintaterapeutin käytävissä olevista menetelmistä sekä toimintaterapian perustasta ja viitekehiksestä.

6.3 Prosessikuvaus kouluikäisen lapsen toimintaterapiasta

Viimeisellä sisällöllisellä sivulla on prosessikuvaus kouluikäisen lapsen toimintaterapiasta. Toimintaterapeutit kokivat tarpeelliseksi, että esitteestä saisi kokonaiskäsityksen toimintaterapiaprosessin etenemisestä. Tarkoituksena on, että lukija hahmottaa prosessin vaiheet, joihin hän pystyy vaikuttamaan sekä ymmärtää muun muassa maksusitoumuksen asettamat raamit toimintaterapialle ja ajankäytölle.

Kuva 2. Toimintaterapiaprosessi (kuvankaappaus esitteestä).

Prosessikuvauksessa on käytetty teoriapohjana kanadalaisen toimintaterapian prosessimallia, joka on osa kanadalaista toimintaterapiakehystä (The Canadian Practice Process Framework). Prosessimalli koostuu kahdeksasta avainkohdasta, jotka ovat toimintaterapiaan tulo, tilannekartoitus ja yhteisten lähtökohtien luominen, arviointi, tavoitteiden

ja suunnitelman laadinta, toteutus, suunnitelman muokkaus, tulosten arviointi ja terapian päätyminen. Malli ohjaa prosessin kulkua tarjoamalla vaihtoehtoisia etenemispolkuja asiakaslähtöisen terapiaprosessin aloittamisesta lopetukseen. (Craig ym. 2007, 249; Davis ym. 2007, 249.) Kanadalaista prosessimallia on yksinkertaistettu ja sovellettu siten, että se vastaa toimeksiantajalla käytännössä toteutuvia toimintaterapiaprosesseja.

7 POHDINTA

Opinnäytetyön kehittämistehtävänä oli suunnitella ja toteuttaa esite toimintaterapeutin ja opettajan yhteistyön tueksi Toimintaterapia Tammiston käyttöön. Kehittämistehtävä suoritettiin onnistuneesti ja lopputuloksena on Kouluikäisen toimintaterapia -esite. Esitteen sisältö perustuu tutkimustietoon ja siinä on huomioitu sekä toimintaterapeuttien että opettajien näkökulma. Opinnäytetyöni ja erityisesti Kouluikäisen toimintaterapia -esite on hyödyksi toimeksiantajalle toimintaterapeuttien ja opettajien välisessä yhteistyössä. Tämän lisäksi opinnäytetyöstä voi olla laajemmin hyötyä suomalaisen toimintaterapian kehittämisessä erityisesti koulun kanssa tehtävän yhteistyön näkökulmasta. Opettajien haastattelulla saavutettiin aikaisemmin selvittämätöntä tietoa siitä, millaista tietoa opettajat tarvitsevat toimintaterapiasta. Tätä tietoa voidaan hyödyntää käytännön työssä, mikä mahdollistaa entistä sujuvamman yhteistyön toimintaterapeutin ja opettajan välillä.

Asetin opinnäytetyölle kolme tavoitetta, jotka olivat toimintaterapeuttien ja opettajien yhteistyön tekeminen sujuvammaksi, opettajien tiedon lisääminen toimintaterapiasta sekä pitkän aikavälin tavoitteena toimintaterapian tunnettuuden lisääminen. Jälkeenpäin tarkasteltua asetetut tavoitteet olivat melko kunnianhimoisia eikä niitä pystytty opinnäytetyöprosessin aikana saavuttamaan. Tavoitteiden saavuttaminen olisi vaatinut esitteen käyttöönoton opinnäytetyöprosessin aikana, mikä ei aikataulullisista syistä ollut mahdollista. Minun olisi ollut hyvä asettaa suunnitelmavaiheessa opinnäytetyölle myös lyhyen aikavälin tavoitteita, jotka olisi ollut realistista saavuttaa opinnäytetyöprosessin aikana. Tällöin opinnäytetyön onnistumista olisi ollut helpompi arvioida. Lisäksi selkeiden laatu-tavoitteiden asettaminen Kouluikäisen toimintaterapia -esitteelle olisi ollut hyödyllistä, esitteen arvioimisen kannalta.

Opinnäytetyön tutkimuksellisten menetelmien valintaa ohjasivat tutkimuskysymykset, joihin tarvitsin vastauksen Kouluikäisen toimintaterapia -esitteen sisällön muodostamiseksi. Lisäksi menetelmien valinnassa pyrin huomioimaan, että menetelmillä voidaan saavuttaa luotettavaa tietoa eettiset näkökohdat huomioiden. Mielestäni tutkimusmenetelmien valinta onnistui hyvin rajalliset resurssit huomioiden. Mikäli opinnäytetyö olisi toteutettu pari- tai ryhmätyönä olisi resursseja ollut käytössä huomattavasti enemmän. Tutkimuksellisten osioiden avulla sain esitteen sisällön tuottamiseksi tarvittavaa tietoa ja vastaukset tutkimuskysymyksiin, mikä tukee tutkimusmenetelmien valinnan onnistumista.

Opettajien haastatteluissa haastateltavien näkemykset ja tietämys olivat hyvin vaihtelevaa eikä aineiston kylläntymistä tapahtunut. Haastateltavien määrää lisäämällä olisi varmasti saatu vielä tärkeää tietoa, jota olisi esitteessä ja käytännön työssä pystynyt hyödyntämään. Opettajien haastattelun tuloksissa on myös huomioitava, että haastateltavat opettajat olivat vapaaehtoisesti suostuneet haastateltavaksi ja tiesivät toimeksiantajan hyödyntävän haastattelusta saatavaa tietoa. Tämä saattoi vaikuttaa haastateltavien vastauksiin siitä huolimatta, että ennen haastattelua sovimme aineistoa käsiteltävän siten, etteivät haastateltavat ole niistä tunnistettavissa. Haastattelutilanteet sujuivat kohdallaisen hyvin, mutta uskon vähäisen kokemuksen haastattelujen tekemisestä vaikuttaneen haastatteluista saadun tiedon määrään ja laatuun. Jälkeenpäin ajatellen minun olisi ollut hyvä harjoitella haastattelutilanteita ennakoon. Lisäksi haastattelujen pilotointi olisi ollut järkevää.

Toimintaterapeuttien fokusryhmähaastattelun runkona hyödynsin opettajien haastattelun tutkimustuloksia. Tämä oli toimiva valinta opinnäytetyön keskeisen tavoitteen, esitteen sisällön suunnittelun ja tuottamisen kannalta, sillä se mahdollisti toimintaterapeuttien omien ajatusten peilaamiseen opettajien näkemyksiin. On kuitenkin huomioitava, että toimintaterapeuttien mielipiteisiin ja näkemyksiin on osaltaan vaikuttanut opettajien haastattelun tulokset. Haastatteluiden suunnittelussa ja toteutuksessa tehdyt valinnat tuokivat keskeisen tuotoksen, Kouluikäisen toimintaterapia -esitteen, sisällön tuottamista, jolloin opinnäytetyön kokonaisuuden kannalta tutkimukselliset valinnat olivat onnistuneita.

Opinnäytetyöprosessi eteni suunnitelman mukaisesti syksystä 2015 kesän 2016 alkuun asti, jolloin tutkimukselliset osiot olivat takana päin ja esitteen tekeminen tutkimustulosten perusteella alkoi. Käytin suunnitelman ja aikataulun tekemiseen paljon aikaa ja ajatuksia, mutta siitä huolimatta aikataulussa olisi ollut parantamisen varaa. En ollut riittävästi huomioinut kesäloma-ajan aiheuttamia haasteita ajankäytössä. Opinnäytetyön tekeminen olisi pitänyt aloittaa aikaisemmin, jolloin toimeksiantajan kanssa yhteistyötä vaativa työskentelyvaihe olisi ajoittunut kevääseen eikä kesään ja kiireiseen syysaikaan. Tällöin olisi ollut mahdollista tehdä yhteistyötä toimeksiantajan kanssa huomattavasti tiiviimmin. Lisäksi yllättäviin oman ajankäytön muutoksiin olisi pitänyt myös varautua paremmin.

Opinnäytetyön tekemistä on ohjannut eettinen ajattelu, jolla tarkoitetaan kykyä punnita omien ja yhteisöjen arvojen kautta, mikä on tilanteessa oikein tai väärin (Kuula 2011, 21). Eettisyys on huomioitu esimerkiksi siten, että haastatellut henkilöt ovat saaneet itse

päättää osallistumisestaan, heitä on informoitu haastattelujen käytöstä opinnäytetyössä ja heidän anonymiteetistaan on pidetty huolta siten, etteivät työssä esitetyt ilmaukset ole yhdistettävissä yksittäiseen henkilöön. Opinnäytetyössä on otettu huomioon toimeksiantajan näkemykset ja toimeksiantajaa on tiedotettu työn vaiheista ja etenemisestä. Lisäksi eettiset periaatteet ovat huomioitu opinnäytetyön raportoinnissa muun muassa asianmukaisilla viitemerkinnöillä.

Opinnäytetyöprosessin aikana opin paljon tutkimuksen ja erityisesti kehittämistyön tekemisestä. Opinnäytetyön tekeminen vaati minulta pitkäjänteisyyttä, kärsivällisyyttä ja itseenäisen päätöksenteon ja työskentelyn taitoja. Asetin itselleni oppimistavoitteeksi oman tiedon ja ymmärryksen lisääntymisen toimintaterapeutin ja opettajan yhteistyöstä. Kirjallisuuteen ja tutkimuksiin tutustumalla, opettajia haastatteleamalla ja toimintaterapeuttien kanssa yhteistyötä tehdessä ymmärryksen yhteistyöstä lisääntyi valtavasti. Sain myös lisää tietoa kouluikäisen lapsen toimintaterapiasta ja sen mahdollisuuksista. Uskon, että pystyn jatkossa hyödyntämään tämän opinnäytetyön myötä saamaani tietoa ja ymmärrystä työelämässä.

Jatkossa olisi hyödyllistä tutkia esitteen hyödynnettävyyttä käytännön työssä. Lisäksi voitaisiin selvittää, lisääkö esite opettajien ymmärrystä toimintaterapiasta ja onko sen käytämisellä vaikutusta toimintaterapeutin ja opettajan yhteistyön sujuvuuteen. Esitteen käyttökokemusten perusteella esitettä voisi muokata entistä paremmaksi. Koska aikaisemmissa tutkimuksissa aikatauluttaminen on noussut merkittäväksi haasteeksi toimintaterapeuttien ja opettajien yhteistyössä, olisi tarpeellista selvittää, miten ajankäytöllisiin haasteisiin voitaisiin vaikuttaa.

LÄHTEET

Case-Smith, J. & O'Brien, J. C. 2015. Occupational therapy for children and adolescents. 7. painos. Missouri: Mosby Elsevier.

Craik, J.; Davis, J. & Polatajko H. 2007. Introducing the Canadian Practice Process Framework (CPPF): Amplifying the context. Teoksessa Townsend, E. & Polatajko, H. (toim.) Enabling Occupation II: Advancing an Occupational Therapy Vision for Health, Well-being, & Justice through Occupation. 229–245.

Cramm, H.; Pollock, N.; Dennis, D.; Subramaniam, K. & Carkner, M. 2009. Occupational therapy with school-aged children. Occupational Therapy Now. Vol. 11, No 6, 24–26.

Davis, J.; Craik, J. & Polatajko, H. 2007. Using the Canadian Process Practice Framework: Amplifying the process. Teoksessa Townsend, E. & Polatajko, H. (toim.) Enabling Occupation II: Advancing an Occupational Therapy Vision for Health, Well-being, & Justice through Occupation. 247–272.

Grönlund, M. & Rintakumpu, M. 2010. "Satunnaisesta vierailijasta koulun omaksi toimintaterapeutiksi" -esitteen käyttö toimintaterapeuttien ja erityisluokanopettajien välisessä yhteistyössä. Opinnäytetyö. Toimintaterapia. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Viitattu 6.12.2015 <https://www.theseus.fi/handle/10024/13327>

Heikkilä, A.; Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen. Avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. Helsinki: WSOY.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2014. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Kaattari, M. & Loisa, L. 2014. Luokanopettajan ja toimintaterapeutin välinen yhteistyö. Katsaus toimintaterapian tutkimuksiin. Opinnäytetyö. Toimintaterapia. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Viitattu 5.12.2015 <http://theseus.fi/handle/10024/85026>

Kananen, J. 2015. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Miten kirjoitan kehittämistutkimuksen vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kela. 2016. Vaativa lääkinnällinen kuntoutus. Viitattu: 19.8. www.kela.fi/documents/10180/1169690/Vaativa_laakinnallinen_kuntoutus.pdf/77f1f58d-ccae-49f7-88a8-2cb754bab406

Kennedy, S. & Stewart, H. 2012. Collaboration with teachers: A survey of South Australian occupational therapists' perceptions and experiences. Australian Occupational Therapy Journal. Vol. 59, No 2, 147–155.

Kiviranta, T.; Sätälä, H.; Suhonen-Polvi, H.; Kilpinen-Loisa, P. & Mäenpää, H. 2015. Lapsen ja nuoren hyvä kuntoutus. Viitattu 9.12.2015 http://www.slny.fi/@Bin/176334/SLNY_Kuntoutussuositus07042015.pdf

Kobie, B. & Stewart, H. 2013. Key principles for confronting the challenges of collaboration in educational settings. *Australian Occupational Therapy Journal*. Vol. 60, No 2, 144–147.

Kuula, A. 2011. *Tutkimusetiikka*. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Law, M., Cooper, B., Strong, S., Stewart, D., Rigby, P. & Letts, L. 1996. The Person-Environment-Occupation Model: A transactive approach to occupational performance. *Canadian Journal Of Occupational Therapy*. Vol. 63, No 1, 9–23.

Muhlenhaupt, M. 2003. Enabling Student Participation Through Occupational Therapy Services in the Schools. Teoksessa Letts, L., Rigby, P. & Stewart, D. *Using environments to enable performance*. Thorofare, NJ: SLACK Incorporated. 177–196.

Mäntyranta, T. & Kaila, M. 2008. Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä. *Duodecim* 13/2008, 1507–1513. Viitattu 9.12.2015 <http://www.ebm-guidelines.com/xmedia/duo/duo97349.pdf>

Opetushallitus. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Viitattu 2.10.2016 http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Salonen, K. 2013. *Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön*. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Helsinki: Tammi.

WHO. 2004. ICF. Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.

Ziviani, J. & Muhlenhaupt, M. 2009. Student participation in the classroom. Teoksessa Rodger, S. & Ziviani, J. *Occupational Therapy with Children*. Australia: Blackwell Publishing.